

Received: 2.06.2026
Accepted for printing: 8.07.2026
Published: 3.08.2026
License: CC BY-NC-ND 4.0

DOI: 10.15584/jetacomps.spec.2026.2.11
Overview

**ANETA KLEMENTOWSKA¹, MAŁGORZATA MARCINIAK²,
WIKTORIA KOROŚCIK³**

Metoda Montessori jako alternatywny model edukacji – od teorii do praktycznego działania

The Montessori Method as an Alternative Educational Model – from Theory to Practice

¹ ORCID: 0000-0001-5359-4031, dr, Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Nauk Społecznych (Instytut Pedagogiki – Zakład Mediów i Technologii Informacyjnych); email: a.klementowska@iibnp.uz.zgora.pl

² Studentka, Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Nauk Społecznych; email: 114354@stud.uz.zgora.pl

³ Studentka, Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Nauk Społecznych; email: 114349@stud.uz.zgora.pl

Streszczenie

Artykuł przedstawia główne założenia pedagogiki Marii Montessori oraz przykłady jej zastosowania w edukacji i terapii dzieci. Metoda opiera się na indywidualizacji nauczania, samodzielności dziecka oraz uczeniu się poprzez doświadczenie w odpowiednio przygotowanym środowisku. W artykule omówiono główne założenia metody, wyniki badań potwierdzające jej skuteczność oraz zaprezentowano przykłady funkcjonowania placówek Montessori w Polsce. Analiza potwierdza, że metoda ta stanowi skuteczną alternatywę dla tradycyjnego modelu kształcenia (pod warunkiem dokładnego uwzględnienia jej założeń i dostosowania się do zaleceń w zakresie organizacji środowiska edukacyjnego, w tym odpowiednich pomocy dydaktycznych) i może być inspiracją dla współczesnej edukacji.

Słowa kluczowe: pedagogika Montessori, edukacja alternatywna, samodzielność dziecka, indywidualizacja nauczania, rozwój dziecka

Abstract

The article presents the main principles of Maria Montessori's pedagogy and examples of its application in children's education and therapy. The method is based on individualization of learning, child independence, and experiential learning in a properly prepared environment. The article

discusses the main assumptions of the method, research findings confirming its effectiveness, and presents examples of Montessori institutions in Poland. The analysis confirms that this method is an effective alternative to the traditional educational model (provided its assumptions are carefully considered and recommendations for the organization of the educational environment, including appropriate teaching aids, are followed) and can be an inspiration for contemporary education.

Keywords: Montessori pedagogy, alternative education, child independence, individualized learning, child development

Wstęp

Proces edukacji dziecka od wielu lat stanowi przedmiot zainteresowania pedagogów, psychologów oraz badaczy zajmujących się rozwojem człowieka. Poszukiwanie skutecznych metod nauczania doprowadziło do powstania różnych koncepcji pedagogicznych, których celem jest wspieranie wszechstronnego rozwoju dziecka oraz przygotowanie go do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie. Szczególne znaczenie mają te nurty edukacyjne, które podkreślają podmiotowość dziecka, indywidualizację procesu nauczania oraz rolę aktywności własnej w zdobywaniu wiedzy i umiejętności. Wśród alternatywnych modeli edukacyjnych istotne miejsce zajmuje pedagogika Montessori uznawana za jedną z bardziej skutecznych koncepcji nowego wychowania, gdyż akcentuje się w niej potrzebę tworzenia środowiska sprzyjającego naturalnemu rozwojowi dziecka, rozwijaniu odpowiedzialności, koncentracji oraz samodzielności. Ze względu na to, że współcześnie metoda ta nadal budzi zainteresowanie zarówno wśród nauczycieli, jak i rodziców, a jej założenia znajdują zastosowanie w wielu placówkach edukacyjnych na całym świecie, podjęto próbę jej charakterystyki przez pryzmat tzw. dobrych praktyk prezentowanych przez instytucje edukacyjne, które wykorzystują w swojej codziennej pracy wskazówki i zalecenia założycielki tej metody.

Główne założenia metody Montessori

Maria Montessori (1870–1952) – lekarka, pedagog – swoją ponadczasową myślą edukacyjną wpisała się trwale w historię edukacji i w praktykę pedagogiczną. Ta zasłużona dla pedagogiki postać uczęszczała do szkoły elementarnej, następnie technicznej, jednak na tym nie poprzestała. Była pierwszą kobietą we Włoszech, która zdobyła dyplom ukończenia studiów medycznych na Uniwersytecie Rzymskim, zostając lekarzem medycyny. Montessori podjęła pracę w szpitalu, a następnie zaczęła studia pedagogiczne, w efekcie których zmieniła grono swoich pacjentów na dzieci specjalnej troski w klinice psychiatrycznej. Wspierała rozwój studentów i nauczycieli, przeprowadzając liczne wykłady oraz międzynarodowe kursy. Tworzyła samodzielnie pomoce dydaktyczne i pracowała nad metodyką wychowania przedszkolnego. Na tym jednak nie poprzestała, gdyż skończyła studia antropologiczne i psychologiczne. Pisała artykuły nauko-

we oraz książki. Mając w swoim dorobku ogrom wiedzy, stworzyła przedszkole *Casa dei Bambini*. Wkrótce na wzór jej placówki zaczęło powstawać więcej podobnych miejsc, a sama autorka założyła Międzynarodowe Stowarzyszenie Montessori, które działa do dziś (Czarnecka, 2018, s. 460).

Pedagogika Montessori ukształtowała się w wyniku krytyki metod panujących w tradycyjnej szkole. Twórczyni tej metody popierała nurt Nowego Wychowania, którego głównymi założeniami są: uwzględnianie potrzeb, zainteresowań i możliwości wychowanków; indywidualna treść i tempo nauki; rozwój samodzielności; przyzwolenie na swobodę wychowania; przedkładanie samodzielnego myślenia nad wiedzę; uwzględnienie przygotowania do aktywnego życia społecznego. W swoim przedszkolu Montessori odkryła zjawisko polaryzacji uwagi (głęboka, skoncentrowana praca), która prowadzi do normalizacji (równowagi wewnątrzpsychicznej i z otaczającym światem). Lekarka zauważyła u dzieci tzw. fazy wrażliwe, czyli szczególne momenty, w których dziecko nabywa daną wiedzę najszybciej i z najmniejszym wysiłkiem. Są to: od narodzin do szóstego roku życia – faza na język mówiony i pisany, ruch, zachowania społeczne i porządek; pomiędzy siódmym a dwunastym rokiem życia – faza na moralność, sprawiedliwość, dobro i zło, uczucia religijne i różne dziedziny nauki (Buk-Cegiełka, 2013, s. 163–164).

Kluczowym elementem w opisywanej metodzie jest środowisko nauki, które powinno umożliwiać dzieciom wykorzystanie posiadanych zasobów do ogólnego samorozwoju, dlatego też wskazuje się na kilka kwestii, których uwzględnienie może się przyczynić do uzyskania optymalnego środowiska edukacyjnego. Po pierwsze, otoczenie powinno być zorganizowane tak, aby zapewniało dzieciom swobodną pracę indywidualną, stymulowało kontakty interpersonalne i umożliwiało samodzielny wybór materiałów dydaktycznych. Po drugie, pomieszczenia powinny być przestronne, estetyczne, zachęcające do eksploracji. Po trzecie, pomoce dydaktyczne należy umieszczać na niskich półkach, w zasięgu wzroku i rąk dzieci, a każdy przedmiot musi mieć swoje stałe miejsce na półce, by można było w procesie dydaktycznym uwzględnić zasadę stopniowania trudności. Ważne jest, by pozwolić dziecku na samodzielne dokonanie oceny poprawności wykonanej czynności (Gieroń, Wilczek, 2019, s. 153).

Istotnymi elementami są barwa, blask i harmonia form pomocy dydaktycznych, które powinny być skonstruowane tak, by zachęcały, aktywizowały wszystkie zmysły i były fascynujące dla uczniów. Wykorzystywane są też materiały służące zmysłom, np. litery wykonane z określonego surowca, buteleczki zapachowe, pojemniki do potrząsania w celu wydobywania różnych dźwięków, płytki termiczne – ciepłe i zimne. Co ważne, już wtedy Montessori zwracała uwagę na przebodźcowanie, któremu chciała zapobiec poprzez zachęcanie podopiecznych do interakcji społecznych i szanowania własnych sił dziecka. Ważnym elementem w procesie edukacyjnym było przygotowanie dziecka do co-

dziennego życia, co równocześnie przyczynia się do rozwoju motoryki małej i dużej oraz koordynacji wzrokowo-ruchowo-słuchowej. Według Montessori dzieci są w stanie nauczyć się pisać i czytać szybciej niż w szóstym roku życia, dlatego już 4-latki zaczynają naukę, dotykając kształty liter, dopasowując obrazki odpowiadające literom, wodząc pałeczką po śladzie. Lekarka zauważyła, że we wczesnym dzieciństwie wycucie mięśniowe jest niebywale rozwinięte, co powoduje łatwość w nauce pisania. Edukację matematyczną pedagoga również łączyła ze zmysłami: materiały dotyczące jedności były niebieskie, setek – czerwone, tysięcy – zielone. Złote perły były przydatne przy nauce dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia. Istotne było wychowanie kosmiczne, które służyło uporządkowaniu obrazu wszechświata w głowie dziecka, oraz dostrzeganie i zachwyt nad dziełami natury, a także doświadczanie „bycia człowiekiem”. Charakterystyczną pomocą w tej dziedzinie był naszyjnik składający się z 24 kolorowych drewnianych kulek, które symbolizują 24 godziny, a kolory określają porę dnia lub nocy. W ten sposób dzieci mogły nauczyć się własnego dnia (Szymaniak, 2021, s. 17–23).

Reasumując, pedagogika Montessori opiera się na przekonaniu, że dziecko najlepiej rozwija się poprzez samodzielne działanie w odpowiednio przygotowanym środowisku. Zaprezentowane rozwiązania bez wątpienia wspierają wszechstronny rozwój poznawczy i motoryczny dziecka, skutecznie łączą naukę treści teoretycznych z doświadczeniem, rozwijając jednocześnie samodzielność, koncentrację oraz naturalną ciekawość świata.

Skuteczność metody oraz przykładowe szkoły Montessorii w Polsce

Skuteczność metody Montessori była wielokrotnie weryfikowana. Niestety istnieje niewiele badań, które oceniają całościowo ten system edukacyjny – najczęściej oceniane są jego kluczowe elementy, co uniemożliwia wydanie jednoznacznej oceny dotyczącej skuteczności metody w sensie całościowym. Najbardziej dokładnej oceny dokonały Lillard i Quest (Mierzwińska, 2023, s. 29–30). Przeprowadziły one badania w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Wykorzystały do tego celu system loterii szkolnej, aby uniknąć problemu związanego z faktem, że rodzice wybierający alternatywną edukację mogą różnić się od ogółu populacji (np. pod względem światopoglądu czy statusu socjoekonomicznego). Po losowaniu sprawdzono dochody rodzin w obu grupach (grupa pracująca w oparciu o konwencjonalne metody dydaktyczne oraz grupa wykorzystująca metodę Montessori) i okazało się, że były one na podobnym poziomie, co pozwoliło wyeliminować wpływ statusu materialnego na wyniki badania. Ważnym elementem badania była wysoka wierność zasadom Montessori w wybranej szkole, co pozwoliło przypisać zaobserwowane efekty samej metodzie. Grupę badawczą (Montessori) stanowiły dzieci, które zostały wylosowane do publicznej szkoły Montessori, natomiast grupę kontrolną – dzieci, które brały udział

w tej samej loterii, ale nie zostały przyjęte i uczęszczały do innych placówek. Badanie objęło dwie grupy wiekowe: 5-latków (na zakończenie pierwszego etapu edukacji) oraz 12-latków (na zakończenie drugiego etapu).

Autorki badań oceniły uczestników pod kątem różnych kompetencji. Sprawdzone zostały: 1) funkcje wykonawcze: mierzone m.in. za pomocą zadania sortowania kart; 2) umiejętności akademickie: testy identyfikacji liter i słów, dekodowania fonologicznego oraz umiejętności matematycznych; 3) rozwój społeczny: ocena teorii umysłu, rozumowanie społeczne oraz obserwacja pozytywnej wspólnej zabawy; 4) pisanie i poczucie wspólnoty: w grupie 12-latków oceniano jakość pisanych opowiadań oraz przeprowadzono kwestionariusze dotyczące relacji ze szkołą. Po analizie wyników autorki badań doszły do wniosku, że dla dzieci 5-letnich wykazano istotne różnice na korzyść grupy Montessori w zakresie umiejętności akademickich (identyfikacja liter i słów, dekodowanie fonologiczne, umiejętności matematyczne), funkcji wykonawczych oraz umiejętności społecznych (rozumowanie społeczne, pozytywna wspólna zabawa). W grupie 12-latków uczniowie Montessori osiągalni lepsze wyniki w pisaniu opowiadań oraz wykazywali się lepszymi umiejętnościami społecznymi. Dodatkowo w kwestionariuszach dotyczących odczuć związanych ze szkołą dzieci te deklarowały większe poczucie wspólnoty.

Na podstawie uzyskanych wyników uznano zatem, że edukacja z wykorzystaniem metody Montessori (jeśli jest ściśle wdrażana) sprzyja rozwojowi umiejętności społecznych i akademickich, których poziom jest równy lub wyższy od poziomu tych kształtowanych w innych typach szkół. W 2012 r., po przeprowadzeniu podobnych badań przez Lillard, ustalono, że dzieci uczęszczające do placówek o wysokiej zgodności z założeniami Montessori osiągały znacznie większe postępy w zakresie funkcji wykonawczych, czytania, matematyki, słownictwa oraz rozwiązywania problemów społecznych niż dzieci z klas konwencjonalnych lub takich, w których metoda Montessori była jedynie uzupełnieniem standardowego programu. Wyniki badań sugerują zatem, że szkoły konsekwentnie realizujące założenia Montessori mogą skuteczniej wspierać rozwój kompetencji akademickich i społecznych uczniów (Marshall, 2017, s. 3–4).

W badaniu przeprowadzonym przez Mierzwinską (2023, s. 30–45) analizowano opinie nauczycieli i rodziców na temat funkcjonowania placówek Montessori. Respondenci podkreślali, że jedną z największych zalet tej metody jest rozwijanie samodzielności uczniów, indywidualne podejście do dziecka oraz dostosowywanie metod i materiałów do jego potrzeb i zainteresowań. Pozytywnie oceniano również rolę nauczyciela jako przewodnika wspierającego rozwój ucznia, współpracę między dziećmi zamiast rywalizacji oraz stosowanie oceniania kształtującego. Rodzice doceniali także stały kontakt z nauczycielami i możliwość monitorowania postępów swoich dzieci. Jednocześnie część badanych zwracała uwagę, że czas poświęcany poszczególnym uczniom nie zawsze jest

rozdzielany równomiernie. Niektórzy nauczyciele wskazywali też, że uczniowie osiągnęli wyniki egzaminacyjne wyższe od średnich lokalnych i krajowych, co może świadczyć o skuteczności pedagogiki Montessori.

Oprócz waloru edukacyjnego przykładem skutecznego wykorzystania pedagogiki Montessori może być również terapia ręki oparta na wykonywaniu codziennych czynności w odpowiednio przygotowanym otoczeniu. Ćwiczenia angażujące dużą i małą motorykę, takie jak przesypywanie, zapinanie guzików czy nawlekanie koralików, rozwijają koordynację, koncentrację, precyzję ruchów i samodzielność. Dzięki wielokrotnemu powtarzaniu czynności terapia wspiera harmonijny rozwój dziecka oraz przygotowuje go do bardziej złożonych umiejętności, m.in. pisanie (zob. więcej: Utrata, 2021, s. 171–175).

Z uwagi na wiele zalet metody Montessori oraz jej dużą skuteczność zaczęły się rozwijać szkoły, które bazowały na jej założeniach. W Polsce alternatywne szkoły, np. Montessori, Waldorf czy też demokratyczne, stanowią jeszcze pewną nowość, zatem stosunkowo rzadko występują w systemie edukacji. Obecnie w naszym kraju jest ponad 150 (dane z raportu MEN) takich alternatywnych placówek niepublicznych, z czego około 60 stanowią akredytowane przez AMI (Association Montessori Internationale) szkoły Montessori (PCPR, 2026). Przykładem instytucji edukacyjnej realizującej założenia Montessori jest Szkoła Podstawowa nr 27 im. Marii Montessori w Lublinie. To pierwsza szkoła publiczna w regionie, która w 1992 r. wdrożyła koncepcję edukacji Montessori w ramach międzynarodowej współpracy z uczelnią holenderską. Na początku utworzono dwie grupy dzieci w wieku 6–8 lat. Z czasem system rozwijał się wraz z dorastaniem uczniów, obejmując poziomy II, III i obecnie poziom IV (uczniowie do piętnastego roku życia). Z uwagi na liczbę klas w 2004 r. szkole nadano imię Marii Montessori. Placówka odeszła od tradycyjnego systemu klasowo-lekcyjnego na rzecz pracy własnej ucznia w indywidualnym tempie. Wypracowano alternatywną organizację, w której zrezygnowano z dzwonek w określonych segmentach szkoły oraz z tradycyjnego podziału na przedmioty w planie tygodniowym. Badania przeprowadzone w szkole wykazały, że wyniki uczniów (np. sprawdziany kompetencji) nie odbiegały od poziomu rówieśników z systemu tradycyjnego, a w niektórych obszarach (np. bogactwo słownictwa, myślenie dywergencyjne) okazywały się wyższe (zob. więcej: Szymaniak, 2022, s. 9–19).

Inny przykład może stanowić Montessori Farm School w Białce. To pierwsza w Polsce niepubliczna szkoła-farma z internatem, która działa zgodnie z filozofią Montessori. Przeznaczona jest dla uczniów w wieku 12–15 lat i łączy naukę teoretyczną z praktycznym działaniem w gospodarstwie obejmującym m.in. ogród, sad, pasiekę, warsztat stolarski i zwierzęta gospodarskie. Szkoła realizuje dwujęzyczny program polsko-angielski, oparty na założeniach Montessori oraz polskiej podstawie programowej. Jej celem jest rozwijanie samodzielności, odpowiedzialności, przedsiębiorczości i umiejętności współpracy poprzez

naukę opartą na doświadczeniu. Placówka jest inspirowana modelem *farm school* dla nastolatków rozwijanym właśnie w pedagogice Montessori (Our Kids, 2026).

Z uwagi na ograniczenia w zakresie objętości artykułu przedstawiono jedynie dwa przykłady placówek oświatowych wzorujących się w pełni na założeniach Montessori, jednak jak już wcześniej wspomniano, jest ich znacznie więcej i obejmują one zarówno etap przedszkolny, jak i szkolny. Należy również pamiętać o tym, że w wielu ogólnodostępnych publicznych i niepublicznych instytucjach oświatowych wprowadza się niektóre elementy z zakresu pedagogiki Montessori, których celem jest urozmaicenie i wzbogacenie tradycyjnych form pracy dydaktycznej oraz zwiększenie efektywności kształcenia.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza potwierdza, że metoda Montessori stanowi wartościową alternatywę dla tradycyjnego modelu edukacji dzieci. Jej założenia, takie jak indywidualizacja nauczania, samodzielność, swoboda wyboru oraz uczenie się poprzez doświadczenie, wspierają wszechstronny rozwój poznawczy, społeczny i emocjonalny dziecka. Wyniki badań oraz przykłady praktycznych zastosowań wskazują, że edukacja według zasad Montessori nie tylko sprzyja rozwojowi w zakresie pozyskiwania wiedzy czy poszerzania kompetencji, ale również wpływa na poczucie odpowiedzialności oraz rozwój umiejętności społecznych – dodatkowo pozytywne opinie nauczycieli i rodziców potwierdzają atrakcyjność i skuteczność tej koncepcji. Należy jednak w tym miejscu zaznaczyć, że wdrożenie wszystkich założeń tej pedagogiki do publicznych placówek oświatowych jest bardzo czasochłonne i kosztowne, wymaga w zasadzie „przebudowy” wszystkiego, co do tej pory zostało już zorganizowane, zatem obecnie jest stosunkowo trudne do wprowadzenia, a wręcz niemożliwe. Jednak warto rekomendować wdrażanie omawianej metody do polskiej edukacji publicznej bądź chociażby szersze wykorzystywanie jej elementów w tradycyjnym systemie edukacji, zwłaszcza w zakresie indywidualizacji nauczania, rozwijania samodzielności oraz stosowania praktycznych i sensorycznych metod uczenia się, gdyż może ona stanowić cenną inspirację dla współczesnej edukacji ukierunkowanej na harmonijny rozwój dziecka.

Literatura

- Buk-Cegiełka, M. (2013). Pedagogika Montessori – elementy teorii i praktyki. *Roczniki Pedagogiczne*, 5(41/2), 161–181.
- Czarnecka, A. (2018). Popularyzacja systemu pedagogicznego Marii Montessori. Wychowanie w przedszkolu w latach 1989–2017. *Pedagogika*, 27(1), 457–471.
- Gieroń, P., Wilczek, S. (2019). Wykorzystanie materiału rozwojowego Marii Montessori do tworzenia stymulującej przestrzeni edukacyjnej w przedszkolu. W: M. Wiśniewska-Kin, J. Bonar, A. Buła (red.), *Horyzonty dziecięcych znaczeń. Granice – rozpoznania – perspektywy* (s. 153–167). Łódź: Wyd. UŁ. <https://doi.org/10.18778/8142-231-4.11>

- Marshall, C. (2017). Montessori education: A review of the evidence base. *npj Science of Learning*, 2(11), 1–9. DOI: 10.1038/s41539-017-0012-7
- Mierzwińska, A. (2023). Miejsce dziecka i nauczyciela w placówkach montessoriańskich. *Zeszyty Naukowe Collegium Witelona*, 4(49), 25–47. <http://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0054.5168>
- Our Kids (2026). *Montessori Farm School Białka – szkoła z internatem*. Pobrano z: <https://www.ourkids.net/pl/montessori-farm-school-folwark-bialka/580> (31.05.2026).
- PCPR (2026). *Montessori, Waldorf, demokratyczne – czym różnią się alternatywne szkoły w Polsce?* Pobrano z: <https://www.pcpr.info/montessori-waldorf-demokratyczne-czym-roznia-sie-alternatywne-szkoly-w-polsce/> (31.05.2026).
- Szymaniak, J. (2021). Pedagogika Marii Montessori – wspomnienie w 150. rocznicę urodzin i 70. rocznicę śmierci. *Studia Gdańskie. Wizje i Rzeczywistość*, 18, 9–29. DOI: 10.5604/01.3001.0015.8639
- Szymaniak, J. (2022). System pedagogiczny Marii Montessori w świetle opinii absolwentów i badań empirycznych. Szkoły w drodze. *Studia Gdańskie. Wizje i Rzeczywistość*, 19, 9–26. DOI: 10.5604/01.3001.0053.6053
- Utrata, M. (2021). Terapia ręki – od teorii do praktyki. Założenia pedagogiczne Marii Montessori w świetle współczesnej teorii. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, 16(4/62), 167–177. DOI: 10.35765/eetp.2021.1662.11